

Александра Фостиков*

Историјски институт
Београд

АКТ О РАЗРЕШЕЊУ РАЧУНА МАРИНА ЛЕБРОВИЋА**

Крушевац, 1399, јануар 30.

Сажетак: У складу са обичајем и законом монахиња Јевгенија (кнегиња Милица), господин кнез Стефан и господин Вук издали су разрешницу Марину Лебровићу, поводом свођења рачуна о исплати најма на име закупа Рудничке и Шетоњских царина. У питању је тзв. једноделна разрешница, у форми повеље, оверена навођењем три милосника и печатом.

Кључне речи: кнез Стефан Лазаревић, монахиња Јевгенија (кнегиња Милица), Вук Лазаревић, царине (Рудничке, Шетоњске), Марин Лебровић, разрешница.

Опис исправе

Разрешница Марину Лебровићу сачувана је у препису¹ дубровачког канцелара Руска Христоворовића, у серији *Diversa Cancellariae*, vol. 32, f. 245.² Акт прате и два записа, о регистрацији, један краћи на српскословенском, и други, дужи, на латинском језику, који сведочи да је регистрација уследила тек два и по месеци касније, 13. априла исте, 1399. године. Сам лист папира, судећи по фотографији, страдао је у левом

* Ел. пошта: aleks.fostikov@gmail.com

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије: *Средњовековне српске земље (13–15. век): политички, привредни, друштвени и правни процеси* (ев. бр. 177029).

¹ Разрешница као и остала документа о дуговању, завођена су у општинске књиге према закону града Дубровника из 1341 – А. Фостиков, Н. Исаиловић, *Повеља краља Стефана Дабиче о разрешењу рачуна Драгоја Гучетића и браће му*, ССА 8 (2009) 143, нап. 1; Н. Порчић, *Дипломатички обрасци српских средњовековних разрешних докумената*, Споменица академика Симе Ђирковића, Београд 2011, 269–271, са изворима и старијом литературом.

² Према М. Пуцићу налази се у књизи за 1396, док се према Ј. Стојановићу, налази у књизи за 1397 – М. Пуцић, *Споменици српски*, 44, № 62; Ј. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 188–189, № 196.

углу вероватно од влаге. На врху фолије видљив је у потпуности нечитак запис.

Ранија издања

Документ је до сада више пута објављиван, али ниједном са пратећим записима у потпуности. До сада латински запис мада без последњег реда, осим прве две речи, издао је Медо Пуцић, који је приликом истог издања погрешно рашчитао годину у оквиру датума повеље,³ што је ускоро исправио Константин Јиричек у својим коментарима о издатој повељи, при чему је сам акт завео под датумом регистрације, уместо по датуму настанка.⁴ Затим су уследила и издања без латинских записа, али са добрим датумом, прво Љубомира Стојановића,⁵ а затим и Александра Младеновића, које доноси и фотографију (такође без поменутог записа), као и преглед рашчитавања у ранијим издањима и поједине коментаре, углавном филолошке природе, при чему исти аутор није узео у обзир поменуте коментаре К. Јиречека.⁶

Коментаре К. Јиречека, занемарио је током своје анализе овог акта и Станоје Станојевић, који је сматрао исти фалсификатом, између осталог и због погрешно рашчитане године у издању Пуцића које је користио, као и због начина самог датирања. Да је у питању оригинални документ сачуван у препису доказао је Сима Ћирковић, а у новије време исти је разматрао Небојша Порчић у оквиру питања о дипломатичким формуларима српских средњовековних разрешница.⁷

Ово издање приређено је на основу снимка начињеног у Дубровачком архиву.⁸

³ М. Пуцић, *Споменици српски*, 44, № 62.

⁴ К. Јиречек, *Споменици српски*, 103, № 62.

⁵ Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 188–189, № 196

⁶ Преко доњег дела фотографије налази се пресавијени лист или део фасцикле – А. Младеновић, *Повеље и писма деспота Стефана*, 29–30, 99 бр. I/12. Уп. К. Јиречек, *Споменици српски*, 103, № 62.

⁷ Анализом овог акат бавио се више пута Ст. Станојевић, који је у прилог чињеници да је у питању фалсификат или искварен препис довео у сумњу скоро све елементе: вербалну инвокацију, промулгацију, навођење сведока, короборацију и питање датума – С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, Глас СКА 90 (1912) 106–107; Глас СКА 94 (1914) 256; Глас СКА 106 (1923) 13–14; Глас СКА 110 (1924) 20; Глас СКА 132 (1928) 53. Уп. С. Ћирковић, *Осумњичене повеље кнегиње Милице и деспота Стефана*, ИЧ 6 (1956) 142–148; Н. Порчић, *Дипломатички обрасци*, 269–270, 283–284, 286. Видети и под: Датум.

⁸ Овом приликом захваљујемо колегама Н. Порчићу и Н. Исаиловићу, на уступању снимка, као и на помоћи око решавања дела до сада необјављеног дела записа

Издања: М. Пуцић, *Споменици српски*, 44, № 62; К. Јиречек, *Споменици српски*, 103, № 62; Љ. Стојановић, *Повеле и писма I–1*, 188–189, № 196; А. Младеновић, *Повеле и писма деспота Стефана*, Београд 2007, 29–30, 99, № I/12.

*Текст исправе**

+ Въ имѣ Сѹтца и С(и)на и С(вѣ)того Д(ѣ)ха. Пише и повелева въ всем(ь) славна и в(о)гд|2|любима г(о)сп(о)гѣ кѹр(ь) Свѣкниѣ и г[оспо]д[и]нѣ кнезь Стефанъ и г[оспо]д[и]нѣ Вл(ь)къ. |3| Да кс(ть) въ свиденик владѣшомѣ кнезѣ дѣровчкомѣ и вѣсои шпѣ|4|кинѣ ерь Маринѣ Лебровик(ь) дѣровчанинѣ дръжа нашѣ ц(а)ринѣ |5| Рѣднич(ь)кѣ и Шетонскѣ и за теи р(е)ченне ц(а)рине и за все ине разлоге |6| цю имасмо с(ь) реч(е)ннѣмъ Мариномъ примисмо в(д)ъ нѣга пльнѣ и шбилатѣ |7| и съ всемъ свѣршенѣ платѣ. И зато сѣмъ нашѣмъ писаниѣм(ь) в(слово)гѣ|8|вамо р(е)ченнога Марина и нѣговѣ дѣцѣ и нѣгове послѣднк да не почме |9| г(о)сп(о)дство ни иѣднога разлога искати до данашнѣго д(ь)не, крѣ како рекосмо, |10| примисмо в(д)ъ нѣга въ всем(ь) пльнѣ и шбилатѣ и свѣршенѣ платѣ. И томѣ |11| м(и)л(о)стници Радивои двор(о)дрѣжица и кѣфалиѣ Петръ Болѣдинович(ь) и чельник(ь) |12| Тѣба. И за велико вѣрованиѣ въ всако вѣрѣме законном(ь) печатию г(о)сп(о)дѣства ми |13| печатисмо. Писа се сѣмъ м(и)л(о)стѣ рожѣдства г[оспо]да Ис(ѣ)са Х(ристо)ва въ лѣто ·̄з̄· и ·̄ц̄· |14| и ·̄з̄·⁹ м(ѣ)с(е)ца гѣнара ·̄л̄· д(ь)нѣ. И писа члов(е)къ дѣгакъ ѣ Крѣшевѣцѣ градѣ. |15| И за векѣ вѣрованиѣ ѣдасмо ви вѣдзи книгѣ по нашѣмъ члов(е)кѣ |16| Ивѣчинѣ Хвданновичю.+

Записи о регистрацији разрешинице

|17| Заповѣдию г[оспо]д[и]на ми кнеза и нѣговѣхъ сѣдѣа га Рѣско логофетѣ |18| исписахъ се више писанно изъ ѣднога листа м(и)л(о)стнога кои ѣчини |19| г(о)сп(о)гѣ кнегинѣ Маринѣ Лебровичю. И донес(е) тѣи листѣ члов(е)къ |20| г(о)сп(о)гѣ кнегинѣ на имѣ Ивѣчинѣ Хвданович(ь).+

на латинском језику, као и проф. др М. Спремићу на редакцији рашчитавања и тумачења истог.

* Редакција издања и превода: Андрија Веселиновић.

⁹ Видети нап. бр. 7 и под: Датум.

[21] MCCCLXXXVIII indictione VII die XIII aprilis. De mandato domini rectoris Ragusii Ser Junii Trippe [22] de Georgio et eius minoris consilli per Ruschum scribam sclavichum comunis Ragusii registrata [23] fuit litera suprascripta, domine Eugenie comittisse Novimontis et ejus filiorum in sclavicho, [24] missa per predictam dicto domino rectori et consilio et presentata per Ivcin Chodanovich [25] hominem dicte comittisse et eius filiorum que registrata fuit ad instantiam [26] Marini de Lebro. Cuius interest pro securitate quam ei faciunt pro doanis.

Превод

У име оца и сина и светога духа. Пише и наређује у свему славна и богуљубима госпођа кир Јевгенија и господин кнез Стефан и господин Вук. Да је на знање кнезу дубровачком који влада и свој Општини да је Дубровчанин, Марин Лебровић, држао нашу царину, Рудничку и Шетонску и да смо за те, поменуте царине и за све оне рачуне што смо имали са поменутиим Марином, примили од истог пуну и обилату и у потпуности целу исплату. И зато овим нашим писанијем ослобађамо споменутог Марина и његову децу и његове последње. Да не почне господство ни једног рачуна да затражи до данашњег дана, јер како смо (и) рекли, примили смо од њега у свему пуну и обилату и целу исплату. А томе милосници (су) двородржица Радивој, кефалија Петар Бољадиновић и челник Туба. И за већу веродостојност у свако време пред законом, печатом годподства ми смо запечатали. Писа се ова милост у години од рођења Исуса Христа 6907, месеца јануара, тридесетог дана. И исписа човек дијак у Крушевцу граду. А за веће веровање предајемо вам ову књигу по нашем човеку Ивчину Ходановићу.

Записи о регистрацији разрешинице

По заповеди господина кнеза ми и његових судија, ја Руско логотет, преписао сам све вишеписано из једног листа милостнога, који сачини госпођа кнегиња Јевгенија Марину Лебровићу. А лист тај донео је човек госпође кнегиње по имену Ивчин Ходановић.

1399, дана 13. априла, индикт 7. По заповеди господина ректора Дубровника, сер Јунија Трипе Ђурђевића, и његовог Малог већа, писмо горе преписано на словенском (језику) госпође Јевгеније, новобрдске кнегиње и њених синова, регистровао је Руско, словенски писар Општине дубровачке. Послато је по Ивчину Ходановићу, човеку поменуте кнегиње и њених синова, који га је и презентовао, поменутом господину ректору и већу. А регистровано је на захтев Марина Лебровића.

На захтев Марина Лебровића, заинтересованог лица, писмо које му издају на име царина, регистровано је ради осигурања.

Дипломатичке особености

Разрешница кнегиње Милице (монахиње Јевгеније) управо представља типичан пример који сведочи о шаренилу и разноврсности образаца коришћених упоредо у канцеларијама кнегиње Милице и деспота Стефана.¹⁰ Међу чињеницама које саопштава, налазе се вредне вести, као и у пратећим записима, а посебно опширнијем, латинском. Према обичају детаљан Рустко је оставио сведочанство о стварном статусу Милице, као фактичког владара,¹¹ као и о њеној власти над Новим Брдом (*кнегиња Јевгенија, кнегиња Новог Брда и њени синови*). У овом случају она наступа на челу породице, као владарка са децом, у чијој власти се налазе како Рудничка, тако и Шетоњске царине, као и пратећи приходи.¹² Судаћи по Русковом опису у њеној власти налазило се бар Ново Брдо, у чијој близини су се налазили и матични поседи њеног покојног мужа, кнеза Лазара, док су приходи од поменутих царина, били дељени. У ово време она се заједно са синовима налазила у престоном Крушевцу, одакле је у име породице у Дубровник упутила њиховог представника, човека Ивчина Ходановића, у своје и име својих синова. Такође, ова разрешница ближе расветљава и личност Дубровчанина Марина Лебровића, закупца владарских царина.

Разрешница кнегиње Милице и њених синова представља разрешницу у ужем смислу, познату и под термином милост (милостни лист, *gratia*), који и сама Милица у овом акту, као и у неким другим документима истог типа помиње.¹³ Како је документ писан у форми повеље, дипломатичке формуле су бројније у односу на стандардне разрешнице. Након симболичке инвокације, која се судаћи према доследности Руска у преписивању у оригиналном акту и налазила, следи и

¹⁰ А. Фостиков, *Три документа о разрешењу рачуна Вукше Мишетића: 1405, септембар 12.; 1405, октобар 2*, ССА 11 (2012) 127.

¹¹ М. Благојевић, *Савладарство у српским земљама после смрти цара Уроша, Немањићи и Лазаревићи*, Београд 2004, 359–370 [= ЗРВИ 21 (1982) 183–212]; А. Фостиков, *Исто*, 127, нап. бр. 8 са старијом литературом о питању савладарства између Милице и Стефана.

¹² Нешто касније, а вероватно пре маја 1402, у њеном домену налази се и Рудник – Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 195, № 204

¹³ А. Фостиков, Н. Исаиловић, *Повеља краља Стефана Дабиче о разрешењу рачуна Драгоја Гучетића и браће му*, ССА 8 (2009) 150; А. Фостиков, *Исто*, 128.

вербална, која је изгледа била у употреби бар у канцеларији кнегиње Милице. Затим следи наредба да се повеља запише (*пише и повељава*),¹⁴ на коју се надовезује интитулација која нас обавештава о чињеничном стању, чланови породице наводе се у логичном следу. На првом месту, месту за владара, налази се Милица, са управо оним епитетима (славна и богољубива) који одговарају њеном тренутном статусу и које Општина користи у инскрипцији истој. Након тога бележе се њени синови, прво кнез Стефан, као легитимни владар, а затим и Вук, као господин.¹⁵

Након промулгације на коју се наставља уобичајна инскрипција следе експозиција, на коју се након израза *И зато овим нашим писанијем ослобађамо* надовезује диспозиција, што нас обавештава о правној радњи и одлуци о истој. Међу завршним формулама, по којима овај документ додатно може да се окарактерише као акт произишао из личне канцеларије кнегиње, налазе се списак од три милостника, који се и иначе спомињу у њенима актима,¹⁶ коме следе короборација у виду најаве печећања, датум и потпис дијака, чија је личност непозната, сем чињеница да се јавља као дијак у *Крушевцу граду*. На самом крају налази се и додатна, друга короборација, овог пута у облику помена веровног лица – доносиоца писма (Ивчина Ходановића).¹⁷

Како је у питању препис није познато како је повеља запечаћена, да ли типаром кнеза Лазара, којим се Стефан, изгледа служио све до проглашења за деспота или сопственим типаром Јевгеније, који је она у ово време изгледа користила за јавно правна акта издата у сопствено име, иако је у претходном периоду на заједничким актима такође користила печат кнеза Лазара.¹⁸

Датум. Повеља је датирана временом и местом, при чему је сам датум записан на специфичан начин можда грешком писара приликом

¹⁴ С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, Глас СКА 156 (1933) 71–72.

¹⁵ М. Благојевић, *Савладарство у српским земљама после смрти цара Уроша*, 363–364; М. Шуица, *Дубровачка писма: огледало друштвено-политичких промена у српским земљама (1389–1402)*, Годишњак за друштвену историју 2 (2011) 36, 40, 44–48.

¹⁶ Видети под: *Просопографски подаци*.

¹⁷ Исто.

¹⁸ Постојање овог печата указује на још једно владарско право које је Јевгенија имала, а натпис на њеном типару (Јефимија монахинја кнегиња), истоветан потпису на повељи, на којој је сачуван, речито сведочи о фактичкој ситуацији и њеном месту у оквиру савладарских односа.

Г. Ћремошник, *Doslej neznani južnoslovanski pečati*, *Zgodovinski časopis* 1958–1959 (1958) 59–60. О печатима кнеза Лазара и деспота Стефана видети: *Печат*, у *ЛССВ*, 512 (Д. Синдик).

коришћења различитих формулара. Тако је временски одређена најпре навођењем начина рачунања времена према рођењу Христа, али је затим сама година исписана словима одговарајуће нумеричке вредности, дата по византијској ери (6907). Затим се наводи месец, написан словима, и дан, записан по словно нумеричком систему, као и година. На крају се налази и помен места након навођења писара – град Крушевац.

Датум регистрације из латинског записа, дат је на тзв. *латински начин*, према ери од рођења Христа, при чему су година, дан и број индикта дати римским цифрама, док је месец исписан словима.¹⁹

Просопографски подаци

У претходним свескама *Старог српског архива* већ су објашњене следеће личности: **кнегиња Милица (монахиња Јевгенија)**, **кнез Стефан (као деспот)**, **Вук (Стефан) Лазаревић**, **кефалија Петар Бољадиновић (Руднички)**, **логотет Руско (Ruscho, cancellarij sclauichi)**, према *Прегледу*, ССА 10 (2011) XXXV–LXVIII; као и према *Регистру*, ССА 11 (2012).

Марин Лебровић (Маринь Лебровик(ь), Marin de Lebro), 4, 6, 8, 19, 26 (редови у изворнику) – дубровачки грађанин, закупник царина у време кнегиње Милице и деспота Стефана. Јавља се 1402. као цариник Рудничке и Шетоњске, а затим и само Рудничке царине. Касније, 1408, спомиње се у Чачку, где је боравио са сином Милом и где је поседовао кућу.

Литература: А. Веселиновић, *Документи о првом помену Чачка у средњем веку*, Зборник радова Народног музеја у Чачку 20 (1991) 64–72.

Радивоје (Радивои), 11 – Како сазнајемо из овог извора, Радивоје је у ово време вршио службу двородржице на двору Лазаревића.

Литература: М. Благојевић, *Државна управа у српским средњовековним земљама*, Београд 1997, 205–206.

Челник Туба (ТѠба), 12 – челник Туба, се изгледа налазио се у служби кнегиње Милице, пошто се нешто касније јавља и као кефалија на њеној другој разрешници Марину Лебровићу, коју она самостално издаје 1402, али која је заправо отпослата 1404. У том тренутку наводи

¹⁹ Термин *латински начин* уводи се у оквиру навођења начина датирања акта – А. Фостиков – Н. Исаиловић, *Акт о исплати светодмитарског дохотка деспотици Јелени (Дубровник, 1463, мај 11 – Дубровник, 1463, новембар 11)*, Мешовита грађа 33 (2012) 78.

се као други на списку милосника испред кефалије Петра Бољадинновића. На месту кефалије налазио се у периоду 1402–1404. Према М. Благојевићу могуће је да је 1399. он био на неком нижем положају, можда заповедник неке тврђаве у крају где се налазила Шетоњска царина, као и да након напредовања постаје кефалија Новог Брда.

Извори и литература: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 188–189, 195, № 196, 204; М. Благојевић, *Државна управа*, 206, 269–270.

Ивчин (Руднички) Ходановић (Ивъчинъ Рѣдничанинъ, Хѡданновиѡъ, Ivcius Chodanovich), 16, 20, 24 – у изворима се јавља као заједнички посланик кнегиње Милице и њених синова, али, с обзиром на чињенице да се 1402. јавља и као њен посланик, као и да се везује за Рудник, изгледа да се заправо налазио у служби кнегиње.

Извори и литература: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 188–189, 190–191, 195, № 196, 198, 204; Уп. С. Ћирковић, *Осумњичене повеље кнегиње Милице и деспота Стефана*, 144–145.

Ser Junius (Zugnus) Tripe de Georgio (Јуније Трипе (Циве) Ђурђевић/Жуњевић) (1372–1430), 22 – син Циве Јунија Ђурђевића, дубровачки властелин и припадник угледне породице, која је спадала у групу утицајнијих и богатијих дубровачких родова. Такође и родоначелник Жуњевића, једне од две главне гране куће de Georgio.

Литература: И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку* I, Београд 1960, 208–210. О Ђурђевићима и: Z. Zlatar, *Huius... est omnis rei publicae potestas: sudjelovanje vlasteoskih rodova u vlasti (1440–1640)*, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 40 (2002) 147–168.

Важнији појмови и установе

У претходним свескама *Старог српског архива* већ су објашњени следећи појмови и установе: **повељава, госпођа, кир, господин, кнез, кнез дубровачки, Општина, царина, разлог, плата, милостници, двородржица, кефалија, челник, милост (лист милосни), печат, господство, дијак, књига, човек, судија (дубровачки), логотет, индикт, сер, ректор, Мало веће, писмо, писар (словенски) у Дубровнику**, према *Прегледу*, ССА 10 (2011) XXXV–LXVIII, као и према *Регистру*, ССА 11 (2012)

Писаније, 7 (ред у изворнику) – назив за дипломатички документ, повељу али друге типове писаних акта.

Литература: С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, Глас СКА 161 (1934) 1–26.

Кнегиња (кнегиња Новог Брда), 19, 20, 23, 25 – односи се на кнегињу Милицу (монахињу Јефимију).

Топографски подаци

У претходној свесци *Старог српског архива*, 11 (2012) 131–132, већ је објашњен следећи топографски податак: **Рудничка царина**, са важнијом литературом.

Крушевац град (Крџшевац), 14 – град са тврђавом и тргом, престоница кнеза Лазара, кнегиње Милице (Јефимије) и деспота Стефана, а затим и седиште *власти*.

Литература: *Крушевац*, у: *Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља*, Београд 2010, 152–160 (Н. Ђокић).

Шетоњска царина (Шетоњска), 5 – вероватно данашње село Шетоње у Браничеву, на око 4–5 км западно од манастира Горњака и средњовековне тврђаве Ждрело. Према подацима из извора Шетоње је имало и свој трг.

Литература: М. Благојевић, *Државна управа*, 206, 270

Ново Брдо (Novomonte), 23 – средњовековни град, рударског типа, са тргом и тврђавом, центар рудничког басена, данас село на око двадесет километара од Приштине.

Литература: *Ново Брдо*, у: *Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља*, Београд 2010, 198–202 (А. Фостиков). Видети и ССА 7 (2008) 34–35 (Д. Јечменица).

Aleksandra Fostikov

Institute of History
Belgrade

**DOCUMENT ABOUT ABSOLUTION OF THE DEBT
OF MARIN LEBROVIĆ**

Kruševac, 1399, January 30th

Summary

According to the customs and legal regulations, nun Jevgenija (princess Milica), despot Stefan and master Vuk, issued an act of absolution to Marin Lebroyić, regarding the payment of the lease of Rudnička and Šetonjska customs. It is so called one-part absolution document, in a form of a charter, verified with the names of three witnesses and a seal.

Key words: despot Stefan Lazarević, customs (Rudnička, Šetonjska), Marin Lebroyić, absolution document.